

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

Гривна 2021 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Фізична географія України

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший бакалаврський

галузь знань 10 Природничі ; 01 Освіта/ Педагогіка

(шифр і назва)

спеціальність (напрямок) 106 Географія, 014.07 Середня освіта (Географія)

(шифр і назва)

освітня програма «Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів», «Картографія, геоінформатика і кадастр», «Географія рекреації та туризму», «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток», «Географія, природознавства та спортивно-туристська робота», «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота», «Географія» (заочна форма навчання)

(шифр і назва)

спеціалізація _____

(шифр і назва)

вид дисципліни обов'язкова

(обов'язкова / за вибором)

факультет геології, географії, рекреації і туризму

2021 ___ / 2022 ___ навчальний рік

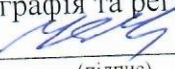
Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації та туризму (інституту, центру) " 7 " 06 2021 року, протокол № 7

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)
доцент кафедри фізичної географії та картографії Валентина КЛИМЕНКО

Програму схвалено на засіданні кафедри кафедри фізичної географії та картографії
Протокол від " 7 " 06 2021 року № 20
Завідувач кафедри кафедри фізичної географії та картографії

(підпис) Юлія ПРАСУЛ
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів»
(підпис) (Світлана РЕШЕТЧЕНКО)
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток»
(підпис) (Катерина КРАВЧЕНКО)
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Картографія, геоінформатика і кадастр»
(підпис) (Олена СІННА)
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Географія рекреації та туризму»
(підпис) (Юлія ПРАСУЛ)
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Географія»
(підпис) (Юрій КАНДИБА)
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Географія, природознавство та спортивно-туристська робота»
(підпис) (Катерина БОРИСЕНКО)
(прізвище та ініціали)

Гарант ОПП «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота»
(підпис) (Наталія ГУСЕВА)
(прізвище та ініціали)

Голова методичної комісії ФГГРТ _____

(підпис) Олександр ЖЕМЕРОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Фізична географія України» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми «Фізична географія, моніторинг і кадастр природних ресурсів», «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток», «Картографія, геоінформатика і кадастр», «Географія рекреації та туризму», «Географія, природознавство та спортивно-туристська робота», «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота» підготовки бакалавра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності 106 Географія, 014.07 Середня Освіта (Географія)

спеціалізації _____

Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Фізична географія України» є формування у майбутніх спеціалістів знань про вивчення природно-територіальних, природно-аквальних комплексів України та їх компонентів; загальні особливості компонентів природи, ландшафтної структури і фізико-географічного районування; аналіз екологічних питань стану довкілля і охорона природи, об'єкти природо-заповідного фонду України.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- ✓ інтеграція знань, отриманих студентами під час вивчення окремих фізико-географічних дисциплін;
- ✓ поглиблене вивчення природних умов та природних ресурсів України;
- ✓ розкриття взаємозв'язків між компонентами природи в умовах господарської діяльності;
- ✓ аналіз фізико-географічного районування території, компонентної характеристики природно-територіальних комплексів різних рівнів;
- ✓ усвідомлення студентами необхідності здійснення заходів з охорони природи в Україні.

1.3. Кількість кредитів - 5 (денна форма навчання, заочна форма навчання)

1.4. Загальна кількість годин – 150 (денна і заочна форма навчання)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2 -й	2-й
Семестр	
	2
5-й	8-9-й
Лекції	
48 год.	20
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
70 год.	126 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.5. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі компетентності:

Загальні компетентності:

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

Навички забезпечення безпеки життєдіяльності.

Прагнення до збереження природного навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку суспільства.

Спеціальні (фахові):

Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати і пояснювати особливості геопросторової організації природи.

Здатність до системного географічного мислення при вивченні природи Землі, стану довкілля окремих регіонів та України.

Здатність здійснювати збір, реєстрацію та аналіз даних про стан територіальних систем за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах.

Здатність аналізувати знання з точки зору фундаментальних теорій та концепцій географічної науки на різних просторових рівнях (регіональному).

Здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання.

Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати.

Розуміння основних географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації, розуміти стратегію розвитку територій.

Здатність застосовувати базові знання і розуміння основних принципів фізичної географії, методів, технологій і методик в галузі моніторингу.

Здатність проводити географічний аналіз природних та суспільних об'єктів і процесів у різних просторово-часових масштабах.

Здатність давати комплексну географічну оцінку території за результатами аналізу карт та відображати географічні об'єкти і процеси за допомогою картографічних творів.

Здатність використовувати географічні інформаційні технології для вирішення експериментальних і практичних завдань у галузі фізичної географії, моніторингу.

Здатність до системного географічного мислення при вивченні стану довкілля окремих регіонів та України.

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати :

1. Об'єкт дослідження, місце і зв'язки в системі наук, географічне положення України
2. Орієнтуватися в сучасних предметних напрямках географічної науки та методах її дослідження
3. Характеризувати природні умови і ресурси: тектонічну будову, рельєф України, геолого-геоморфологічну будову і ресурси надр; водні та кліматичні ресурси України, ґрунтовий, рослинний покрив і тваринний світ.
4. Виявляти несприятливі фізико-географічні процеси і явища в Україні.
5. Характеризувати регіональні ландшафтні структури.
6. Характеризувати зміну основних компонентів природного середовища під впливом діяльності людини
7. Знати географічну термінологію та номенклатуру.
8. Знати геоекологічну ситуацію в Україні.

вміти :

1. Використовувати новітні методи дослідження: загальнонаукові, дисциплінарні, міждисциплінарні та ін.
2. Оцінити і охарактеризувати особливості природно-географічного розташування України.
3. Пояснювати просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.
3. Встановлювати закономірності: 1) тектоніко-орографічної будови; 2) поширення комплексів гірських порід; 3) поширення основних типів і родовищ корисних копалин; 4) поширення генетичних типів рельєфу; 5) поширення типів четвертинних відкладів.
4. Давати кліматичну характеристику України, окремого району чи населеного пункту
5. Оцінювати забезпеченість водними ресурсами різних регіонів України.
6. Визначати зональні типи ґрунтів, рослинності, біотопів для різних регіонів України, фауністичних комплексів на рівнинній частині України, в Українських Карпатах, Кримських горах.
7. Виявляти сучасні фізико-географічні процеси, аналізувати зміни окремих компонентів природних умов під впливом господарської діяльності.
8. Аналізувати ландшафтну структуру України.
9. Формувати у студентів вміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.
10. Знати фактори, які впливають на геоecологічну ситуацію в Україні.
11. Вміти дати екологічну оцінку природних ресурсів України.

2. Тематичний план навчальної дисципліни**Розділ 1. Вступ. Положення України, історія дослідження**

Тема 1. Вступ. Фізична географія, об'єкт, предмет і методи дослідження. Наукове і практичне значення курсу "Фізична географія України". Сучасні напрями комплексного фізико - географічного вивчення території України, проблеми раціонального використання і охорони її природних умов і ресурсів.

Географічне положення, територія, кордони. Оцінка фізико - географічного положення території.

Вивчення природних умов в період до Жовтневого перевороту і після Жовтневого перевороту.

Галузеві дослідження на території України. Вивчення геолого - геоморфологічної будови, багатств надр, клімату, гідрологічних умов і водних ресурсів, ґрунтово - рослинного покриву і тваринного світу.

Розділ 2. Загальний аналіз природних умов і ресурсів.

Тема 2. Геолого-геоморфологічна будова і ресурси надр. Головні орографічні риси території, зв'язок рельєфу з тектонічною будовою. Геологічна будова, поширення геологічних порід від найдавніших (архейська) до сучасних. Особливості геологічної будови головних геоструктурних регіонів України. Найважливіші етапи геологічної історії. Палеогеографічні умови антропогену та закономірності поширення антропогенових відкладів. Приуроченість корисних копалин (паливних, металевих та неметалевих) до основних структур.

Особливості розвитку основних генетичних типів і форм рельєфу. Геоморфологічні рівні. Вплив господарської діяльності на рельєф. Геоморфологічне районування території України. Вплив геолого - геоморфологічної будови на формування і властивості сучасних ландшафтів.

Тема 3. Кліматичні умови та ресурси. Фактори впливу на клімат України. Загальні риси клімату на території України. Розподіл метеорологічних елементів та вплив абсолютної висоти на розподіл кліматичних елементів на території України. Зміна кліматичних елементів за порами року та закономірності їх розподілу на території. Характерні погоди і процеси за порами року. Кліматичне районування території. Агрокліматичні зони України. Енергетичні й теплові ресурси клімату. Неприятливі природні процеси і шляхи боротьби з ними. Господарська оцінка клімату України.

Тема 4-6. Внутрішні води. Чорне і Азовське моря.

Річки України. Гідрологічні особливості річок рівнинної частини України. Гідрологічні особливості річок в гірських районах України.

Зрошувальні системи на півдні України, осушувальні системи в зоні надмірного зволоження.

Озера і лимани. Генетичні типи озерних улоговин в межах території України. Водний режим озер. *Водосховища, ставки, водонакопичувачі, хвостосховища, відстійники, канали, водоводи.* Закономірності поширення та вплив на навколишнє природне середовище.

Болота України, їх значення та основні закономірності поширення.

Тема 5. Підземні води України, їх вплив на розвиток ландшафту. Грунтові води. Підземні артезіанські, пластові та тріщинні води. Гідрогеологічне районування України. Географія мінеральних вод України. Господарське використання ґрунтових і підземних вод. Мінеральні джерела та їх бальнеологічне значення

Водний Кодекс України.

Тема 6. Чорне та Азовське море. Загальні особливості їх природи як внутрішньоматерикових морів. Основні етапи розвитку їх басейнів, гідрологічний та гідрохімічний режим, флора і фауна. Природні ресурси морів, їх народногосподарське значення. Проблеми раціонального використання природних умов і раціональне використання Азово - Чорноморського узбережжя.

Тема 7. Ґрунтово - рослинний покрив і тваринний світ.

Основні закономірності в поширенні ґрунтів на території України. Ґрунти рівнинної частини, умови їх формування. Ґрунти Українських Карпат і Кримських гір. Агроґрунтове районування України. Земельний кодекс.

Багатство видового складу флори України. Закономірності у поширенні типів лісів, рослин степів, луків, боліт. Геоботанічне районування. Охорона рослин.

Видове розмаїття рослинного світу. Вплив людини на тваринний світ України. Характеристика основних біотипів. Зоогеографічне районування. Охорона тварин в Україні.

Тема 8. Несприятливі фізико - географічні процеси і шляхи їх запобігання. Фактори розвитку сучасних фізико - географічних процесів на території України, їх головні типи. Особливості прояву посушливих явищ, суховіїв, пилових та піщаних бур, розвіювання пісків, ерозійних процесів, зсувів, селів, сніголавинних процесів, карсту, суфозії, абразії, заболочування, засолення та заходи по їх попередженню і знешкодженню.

Сучасна господарська освоєність території України як фактор зміни її природних умов.

Розділ 3. Регіональний аналіз природних умов.

Тема 9. Ландшафти і фізико - географічне районування України.

Принципи виділення, класифікація ландшафтів України. Класи і типи ландшафтів. Зміна ландшафтів України за історичний період у зв'язку з різними видами господарської діяльності. Класифікація перетворених ландшафтів України (меліоровані, агрикультурні, лісові, селитебні, промислові, урбанізовані, рекреаційні та ін.). Прогноз змін ландшафтів за результатами впливу господарської діяльності.

Принципи і методи фізико - географічного районування. Система таксономічних одиниць фізико - географічного районування. Зональні одиниці: пояс, зона, підзона. Незональні одиниці: країна, провінція, область, район. Схема районування.

Тема 10-15. Рівнинні ландшафтні структури

Тема 10. Зона мішаних лісів. Провінція Українського Полісся. Межі та їх обґрунтування. Географічне положення і найхарактерніші зональні фізико - географічні особливості Українського Полісся, як південно - західної частини зони мішаних лісів. Геолого - геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Своєрідність кліматичних, гідрологічних і гідрогеологічних умов. Особливості формування ґрунтово - рослинного покриву Полісся. Зональні типи і підтипи та їх характеристика. Типи лісів, боліт, луків. Культурна рослинність. Тваринний світ. Зональні типи і підтипи ландшафтів. Особливості сучасних фізико - географічних процесів, мішано - лісові (поліські), болотні й заплавні ландшафти, їх види.

Природоохоронні комплекси Українського Полісся, перспективи розширення їх мережі.

Фізико - географічні області Українського Полісся: *Волинське, Житомирське, Київське, Чернігівське, Новгород - Сіверське.* Аналіз ландшафтної структури фізико - географічних областей. Переважаючі види ландшафтів та місцевостей, характеристика їх внутрішньої структури. Зміна природних умов Українського Полісся за історичний час.

Тема 11. Зона широколистяних лісів. Межі зони. Географічне положення і найхарактерніші риси природи. Основні риси кліматичних, гідрологічних і гідрогеологічних умов зони широколистяних лісів України. Зональні особливості ґрунтового - рослинного покриву. Тваринний світ. Характеристика Західно-Української провінції: Волинське Опілля, Мале Полісся, Розточчя і Опілля, Західно-Подільська область, Східно-Подільська область, Прут-Дністровська область.

Тема 12-13. Лісостепова зона України. Межі зони. Географічне положення і найхарактерніші зональні риси природи. Геолого - геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Основні риси кліматичних, гідрологічних і гідрогеологічних умов лісостепової зони України. Зональні особливості ґрунтового - рослинного покриву. Характеристика основних зональних типів і підтипів ґрунтів. Просторові закономірності поширення лісів і степів. Ландшафтні типи рослинності: ліси, степи (відновлені), болота, луки. Культурна рослинність. Тваринний світ. Типи і підтипи ландшафтів. Характерні фізико - географічні процеси. Північно-лісостепові, середньо-лісостепові, південно-лісостепові ландшафти, ландшафти розчленованих височин з вертикальною диференціацією природних комплексів, ландшафти лісостепових боліт, заплав. Водні природні та антропогенні комплекси.

Фізико - географічні провінції: Дністровсько – Дніпровська лісостепова провінція, Лівобережно-Дніпровська, Східно-Українська провінція.

Фізико-географічні області Дністровсько-Дніпровської провінції: Північно-Західна і Північно-Східна Придніпровські області, Київська височинна область, Придністровсько-Східно-Подільська височинна область, Середньобузька височинна область, Центральна-Придніпровська височинна область, Південно-Подільська височинна область, Південно-Придніпровська височинна область. Найхарактерніші риси природних умов.

Фізико - географічні області Лівобережно - Дніпровської низовинної провінції: Північна лісостепова область Придніпровської терасованої рівнини, Південна область Придніпровської терасованої рівнини, Північна (Роменська) лісостепова область Придніпровської низинної рівнини, Південна (Полтавська) лісостепова область Придніпровської низовинної рівнини. Види господарського освоєння і використання території, системи заходів боротьби з процесами заболочування і засолення у зв'язку з особливостями ландшафтної структури території.

Фізико - географічні області Східно-Української лісостепової провінції: Сумський височинний лісостеп, Харківський височинний лісостеп. Ландшафтна структура і сучасні фізико - географічні процеси.

Тема 14-15. Степова зона. Межі зони та їх обґрунтування. Геолого - геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Специфіка зональних фізико - географічних процесів, особливості кліматичних, гідрологічних та гідрогеологічних умов. Недостатня зволоженість території. Зональні типи і підтипи ґрунтів та їх агровиробнича характеристика. Флористичний склад і аспекти степів. Культурна рослинність. Тваринний світ. Ландшафти степової зони України. Сучасні природні і перетворені ландшафти степу. Природні ресурси. Основні зональні заходи по підвищенню продуктивності перетворених ландшафтів.

Північно-степова підзона. Межі, ландшафтна структура, і сучасні фізико - географічні процеси. Аналіз провінціальних відмінностей; ландшафтної структури і поділ північно - степової підзони на фізико - географічні провінції і області: Дністровсько – Дніпровська північно-степова провінція; Лівобережно – Дніпровсько-Приазовська північно - степова провінція; Донецька-північно-степова провінція.

Середньо-степова підзона. Межі, загальні риси ландшафтної структури. Провінціальні фізико - географічні відмінності. Причорноморська середньостепова провінція. Фізико - географічні області: Задністровський низовинний степ, Дністровсько - Бузька, Бузько - Дніпровська, Дніпровсько – Молочанська низовинна, Західно-Приазовська схилові-височинна.

Південно-степова (сухостепова) підзона. Межі, загальні риси ландшафтної структури. Провінціальні фізико - географічні відмінності. Причорноморсько - Приазовська провінція; Кримська степова провінція.

Тема 16-17. Гірські ландшафтні структури

Тема 16. Українські Карпати. Українські Карпати як частина Карпатської гірської країни. Геолого - геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Особливості кліматичних, гідрологічних

та гідрогеологічних умов. Закономірності диференціації ґрунтово - рослинного покриву, поширення тваринного світу.

Класифікація ландшафтів Українських Карпат. Сучасні фізико - географічні процеси. Природні й перетворені ландшафти Карпат, їх розвиток за історичний період. Природа і ресурси Українських Карпат. Земельні, лісові, водні та рекреаційні ресурси, їх раціональне використання, охорона і відтворення. Фізико - географічне районування Українських Карпат.

Обґрунтування меж фізико - географічних областей Передкарпаття, Зовнішніх Карпат, Вододільно - Верховинської, Полинсько - Чорногірської, Рахівсько - Чивчинської, Вулканічних Карпат і Закарпатських низовин. Ландшафтна структура, фізико - географічних областей і районів. Переважаючі види ландшафтів і місцевостей. Зміни природних умов Українських Карпат під впливом господарської діяльності.

Тема 17. Кримські гори. Загальні риси природних умов. Геолого - геоморфологічна основа сучасних ландшафтів. Особливості кліматичних, гідрологічних і гідрогеологічних умов. Закономірності диференціації ґрунтово - рослинного покриву, поширення тваринного світу. Сучасні фізико - географічні процеси. Класи й типи ландшафтів. Клас рівнинних ландшафтів з підкласами передгірних (куестових), середньогірських прибережних схилово - зсувних. Типи ландшафтів: лісостепові, лісові, лучні остепнені субтропічні. Природні і перетворені ландшафти. Зміни природних умов під впливом господарської діяльності.

Фізико - географічне районування на основі аналізу ландшафтної карти. Поділ на провінції. *Кримська гірська провінція.* Вертикальна поясисть ландшафтів, куестові лісостепові передгір'я, середньо гірські широколисто - лісові, лучні остепнені (яйлинські) ландшафти, вулканічні ландшафти з дубово- ялівцевими рідкостійними лісами, прибережно - схилові з фрагментами середньоземноморських ландшафтів. Карстові, ерозійні, зсувні, селеві процеси в ландшафтах гірського Криму. Фізико - географічні області: Передгірна лісостепова, Головна гірсько-лучно-лісова, Південного берега Криму.

Природні ресурси Криму, питання їх раціонального використання і відтворення. Рекреаційні ресурси.

Географічні проблеми раціонального використання природних умов і ресурсів, охорона природи в Україні. Поняття про природно - заповідний фонд. Класифікація об'єктів ПЗФ. Природні: природні заповідники, біосферні заповідники, національні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, заповідно- мисливські господарства. Штучно створені об'єкти: ботанічні сади, дендрологічні парки, зоопарки, парки - пам'ятки садово - паркового мистецтва, регіональні ландшафтні парки. Фізико - географічне обґрунтування сучасної та перспективної мережі природоохоронних територій України. Регіональні проблеми охорони природи.

Проблеми дослідження закономірностей формування природних і перетворених ландшафтів для потреб їх раціонального використання та відтворення. Кадастр ландшафтів і їх моніторинг. Прогнозування змін природних умов у зв'язку з господарським використанням території.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Вступ. Положення України, історія дослідження												
Тема 1. Вступ. Географія, її об'єкт, предмет і метода досліджень. Зміст, наукове і практичне значення курсу "Фізична географія України". Вивчення природних умов	14	2	2			10	18	2				16
Разом за модулем 1	14	2	2			10	18	2				16

Розділ 2. Загальний аналіз природних умов і ресурсів.											
Тема 2. Геолого-геоморфологічна будова і ресурси надр. Тектоніка. Рельєф	20	4	10			6	12	2			10
Тема 3 . Кліматичні умови та ресурси України. Агрокліматичні ресурси	14	4	4			6	14	2	2		10
Тема 4-6. Моря, Внутрішні води і водні ресурси	14	4	4			6	14	2	2		10
Тема 7. Ґрунтово - рослинний покрив і тваринний світ	6	2				4	10				10
Тема 8. Неприятливі фізико – географічні процеси і шляхи їх запобігання	8	2				6	8	2			6
Разом за розділом 2	62	16	18			28	58	8	4		46
Розділ 3. Регіональний аналіз природних умов											
Тема 9. Ландшафти і фізико - географічне районування України	8	2	2			4	12	2			10
Тема 10. Зона мішаних лісів.	8	4				4	10				10
Тема 11. Зона широколистяних лісів.	8	4				4	8	2			6
Тема 12-13. Лісостепова зона	11	6				5	12	2			10
Тема 14-15. Степова зона	11	6				5	12	2			10
Тема 16. Українські Карпати	9	4				5	12	2			10
Тема 17. Кримські гори. Географічні проблеми раціонального використання природних умов і ресурсів, охорона природи в Україні.	19	4	10			5	8				8
Разом за розділом 3	74	30	12			32	74	10			64
Індивідуальне завдання											
Усього	150	48	32			70	150	20	4		126

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	Фізико-географічне положення України	2	
2	Тектонічна будова України і рельєф	4	
3	Корисні копалини України	2	
4	Геоморфологічна будова та геоморфологічне районування України	4	
5	Кліматичні умови та ресурси (певної області) України	4	2
6	Водні ресурси України	4	2
7	Ландшафти України	2	
8	Комплексна фізико-географічна характеристика області	2	
9	Геоекологічна характеристика (певної) області	4	
10	Номенклатура карти України	4	
	<i>Всього</i>	32	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Вид. зміст, завдання	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Дослідити вивчення природних умов в період до Жовтневого перевороту і після Жовтневого перевороту. Ознайомитися з найважливішими етапами геологічної історії та скласти геохронологічну таблицю	2	4
2	Дослідити особливості розвитку основних генетичних типів і форм рельєфу та скласти таблицю геоморфологічних рівнів.	6	6
3	Дослідити закономірності розміщення, характеристики і надати господарську оцінку основних родовищ корисних копалин: горючих, металевих і неметалевих. Визначити забезпеченість господарства держави мінеральною сировиною та перспективи розширення її мінерально - сировинної бази.	4	4
4	Розглянути зміни кліматичних елементів за порами року та закономірності їх розподілу на території; характерні погоди і процеси за порами року. Скласти карту кліматичного районування території України	8	10
5	Розглянути циркуляцію вод Чорного та Азовського морів.	4	10
6	Дослідити гідрографічну та гідрологічну характеристику найбільших річок України - Дніпра, Дністра, Південного Бугу та Сіверського Дінця.; каналів: Сіверський Донець - Донбас, Дніпро - Кривий Ріг, Дніпро - Донбас, Північно - Кримський, Дунай – Дніпро; зрошувально - обводнювальні системи на півдні України, осушувальні системи в зоні надмірного зволоження. Підготуватися до практичної роботи	2	10
7	Вивчити Земельний кодекс України; геоботанічне та зоогеографічне районування. Підготуватися до контрольної роботи	6	10
8	Дослідити зміни природних умов під впливом господарської діяльності людини.	6	10
9	Провести аналіз зміна ландшафтів України за історичний період у	4	10

	зв'язку з різними видами господарської діяльності. Вивчити класифікацію перетворених ландшафтів України (меліоровані, агрикультурні, лісові, селитебні, промислові, урбанізовані, рекреаційні та ін.). Прогноз змін ландшафтів за результатами впливу господарської діяльності та підготуватися до практичної роботи		
10	Провести аналіз ландшафтної структури фізико - географічних областей, визначити переважаючі види ландшафтів і місцевостей, характеристика їх внутрішньої структури та визначити зміни природних умов Українського Полісся за історичний час.	4	10
11	Системи протиерозійних меліорацій в лісостепу. Перетворені, природоохоронні та заповідні ландшафти. Зміна природних умов лісостепу за історичний період та зробити аналіз внутрішніх зональних відмінностей ландшафтної структури і фізико - географічного районування зони.	6	8
12	Провести аналіз перетворених, природоохоронних та заповідних ландшафтів. Дослідити зміни природних умов лісостепу за історичний період та аналіз внутрішніх зональних відмінностей ландшафтної структури і фізико - географічного районування зони.	4	10
13	Розглянути північно-степові та середньо-степові ландшафти, розвиток степових ландшафтів України за історичний час; сучасні природні і перетворені ландшафти степу. Провести аналіз основних зональних заходів по підвищенню продуктивності перетворених ландшафтів.	4	10
14	Зробити аналіз змін ландшафтів під впливом господарської діяльності.	4	6
15	Визначити вертикальну поясисть ландшафтів: куестові лісостепові передгір'я, середньо гірські широколисто - лісові, лучні остепнені (яйлинські) ландшафти, вулканічні ландшафти з дубово- ялівцевими рідкостійними лісами, прибережно - схилів з фрагментами середньоземноморських ландшафтів. Зробити аналіз карстових, ерозійних, зсувних, селевих процесів в ландшафтах гірського Криму.	6	8
	Разом	70	126

6. Індивідуальні завдання

Навчальним планом не передбачено.

7. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький, дискусійний.

За умов впровадження карантинних обмежень в умовах змішаного та дистанційного навчання: лекції проводяться із застосуванням платформи ZOOM, Moodle .

За умов змішаного навчання практичні заняття, написання контрольної та екзаменаційної роботи проводяться в аудиторії.

За умов дистанційного навчання практичні заняття, написання контрольної та екзаменаційної роботи в Moodle. ZOOM.

8. Методи контролю

До методів контролю належать: задача розрахунково-графічних робіт; самоконтроль, тестовий контроль – поточний і підсумковий.

Самоконтроль - методичні розробки до відповідних розділів курсу містять завдання для самопідготовки, питання для самоконтролю, тести, які дозволяють студентам особисто

проконтролювати повноту засвоєння ними теоретичного матеріалу курсу та виявити проблемні моменти.

Поточний контроль :

- експрес-контроль передбачає розгорнуту текстову відповідь на запропоновані питання із використанням відповідної термінології, наведенням прикладів, обґрунтуванням викладених положень;
- контроль самостійного виконання практичних завдань творчого характеру дозволяє виявити здатність студента застосовувати в роботі нестандартні підходи;
- усне опитування під час практичних занять контролює якість засвоєння теоретичного матеріалу, дозволяє виявити здатність студентів узагальнювати набуті знання;
- контроль роботи з базами даних дозволяє оцінити здатність студентів до комунікації, їх вміння належним чином використовувати новітні комп'ютерні технології для отримання, аналізу та поширення географічної інформації, а також вміння належним чином оприлюднити ту її частину, яка має найбільшу науково-практичну цінність;
- контроль результатів самостійного виконання контрольної роботи дозволяє виявити ступінь підготовки студентів до самостійної науково-дослідної діяльності.

Підсумковий – екзамен передбачає письмову відповідь на поставлені питання .

Поточний контроль за виконання (практичних, лабораторних) робіт на денній формі навчання

Назва роботи					
	Всього балів	Оцінка (в балах)	Проведенні розрахунки, аналіз	Графічне зображення	Захист
Фізико-географічне положення України	2	2	успішного виконання- 1	успішного виконання 0,5	0,50
		1,6	незначні помилки в аналізі -0,75	незначні помилки в аналізі - 0,4	0,45
		1,2	значні помилки в аналізі 0,55	значні помилки в аналізі-0,25	0,40
Всього за розділом 1	2				
Розділ 2					
Тектонічна будова і рельєф України	3	3	успішного виконання -1,5	успішного виконання-1,0	1.0
		2.4	незначні помилки в розрахунках чи аналізі – 1.1	незначні помилки-1,1	0,90
		3	значні помилки в розрахунках чи аналізі-1,5	значні помилки -0,7	0,80
Корисні копалини України	2	2	успішного виконання -0,7	успішного виконання-0,8	0,5
		1,6	незначні помилки в аналізі - 0,55	незначні помилки-0,6	0,45
		1,2	значні помилки в аналізі-0,35	значні помилки – 0.45	0,40

Геоморфологічна будова та геоморфологічне районування	2	2	успішного виконання -0,7	успішного виконання-0,8	0,50
		1,6	незначні помилки в аналізі -0,55	незначні помилки-0,6	0,45
		1,2	значні помилки в аналізі -0,35	значні помилки- 0,45	0,40
Кліматичні умови та ресурси України	4	4	успішного виконання -1,5	успішного виконання-1,5	1.0
		3,2	незначні помилки в аналізі - 1,2	незначні помилки-1,2	0,80
		2,4	значні помилки в аналізі -0,9	значні помилки -0,9	0,60
Водні ресурси України	4	4	успішного виконання -1,5	успішного виконання-1,5	1.0
		3,2	незначні помилки в розрахунках чи аналізі - 1,2	незначні помилки-1,2	0,80
		2,4	значні помилки в розрахунках чи аналізі -0,9	значні помилки -0,9	0,60
Всього за розділом 2	15				
Ландшафти України	2	2	успішного виконання -0.8	успішного виконання-0,7	0,50
		1.6	незначні аналізі - 0.6	незначні помилки-0,55	0,45
		1,2	значні помилки аналізі -0,45	значні помилки -0,35	0,40
Комплексна фізико-географічна характеристика області	2	2	успішного виконання – 1,5		0,50
		1,6	незначні помилки в аналізі - 1,2		0,40
		1,2	значні помилки в аналізі-0,9		0,30
Геоекологічна характеристика (певної) області	3	3	успішного виконання – 1,55	успішного виконання - 0.7	0,75
		2,4	незначні помилки в аналізі - 1,35	незначні помилки-0,4	0,65
		1,8	значні помилки в аналізі-0,95	значні помилки -0,3	0,55
Номенклатура карти України	4	4		успішного виконання-3	1,0
		3,2		незначні помилки-2,3	0,90
		2,4		значні помилки – 1,6	0,80
Всього за розділом 3	11				

Додаткові бали за дострокове виконання всіх робіт	2				
Всього	30				

Заочна форма навчання

Назва роботи					
	Всього балів	Оцінка (в балах)	Проведенні розрахунки, аналіз	Графічне зображення	Захист
Кліматичні умови та ресурси України	15	15	успішного виконання -10	успішного виконання-3	2.0
		12	незначні помилки в розрахунках - 8	незначні помилки-2,4	1,6
		9	значні помилки в роз-рахунках- 6	значні помилки -1,8	1,2
Водні ресурси України	15	15	успішного виконання -10	успішного виконання-3	2.0
		12	незначні помилки в розрахунках - 8	незначні помилки-2,4	1,6
		9	значні помилки в роз-рахунках- 6	значні помилки -2,4	1,2

Поточний контроль за виконання контрольної роботи – всього 30 балів

Оцінка	Бали	Результати оцінювання
5	30-27	ставиться у випадку, коли студент вільно володіє програмним матеріалом курсу в повному обсязі; ґрунтовно складає визначення та сутність основних понять, термінів; залучає до відповіді власний досвід, що набутий у процесі виконання практичних робіт
4	26-24	відрізняється від оцінки «відмінно» тим, що студент допускає окремі помилки і неточності, які не впливають на загальний характер відповіді. Програмний матеріал знає добре, відповідь є послідовною
3	20-18	студент відповідає на поставлене запитання не повністю, при розкритті спеціальних питань, термінів не може конкретизувати відповідь наведенням прикладів; допускає значні помилки
2	17 та менше	студент не володіє матеріалом, не розуміє теоретичних і практичних питань, допускає грубі помилки, не орієнтується в предметі

До підсумкового семестрового контролю (екзамену) допускаються студенти, які виконали всі види робіт, що передбачені навчальною програмою.

Підсумковий семестровий контроль (екзамен) – 40 балів

Чотирирівнева оцінка	Бали	Результати оцінювання
5	40-36	ставиться у випадку, коли студент вільно володіє програмним матеріалом курсу в повному обсязі; ґрунтовно складає визначення та сутність основних понять, термінів; вирішує надане індивідуальне завдання
4	34-32	відрізняється від оцінки «відмінно» тим, що студент допускає окремі помилки і неточності, які не впливають на загальний характер відповіді; програмний матеріал знає добре, відповідь є послідовною; робить незначну помилку в індивідуальному завданні
3	31-24	студент відповідає на поставлене запитання не повністю, при розкритті спеціальних питань, термінів не може конкретизувати відповідь наведенням прикладів; допускає значні помилки в розрахунках індивідуального завдання
2	19 та менше	студент не володіє матеріалом, не розуміє теоретичних і практичних питань, допускає грубі помилки, не орієнтується в предметі, не може виконати індивідуальне завдання

9. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового екзамену або залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Екзамен (залікова робота)	Сума
Розділ 1	Роз- діл 2	Роз- діл 3	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом		
T1	T2-T8	T9- T17					
2	15	13	30		60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів(виконання практичних робіт).

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	

10. Рекомендована література

Основна література

1. Маринич О.М. Фізична географія України: Підручник /Маринич О.М., Шищенко П.Г. - К.: Знання, КОО, 2006. - 511 с.

Допоміжна література

1. Білоус Г.М. Вплив господарської діяльності на водні ресурси України /Г.М. Білоус. - К.: Наукова думка, 1999. - 211с.
2. Географічна енциклопедія України: в 3-х т.- К.:Укр. енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1989-1993.
3. Екологічна енциклопедія: У 3-х т./Редколегія: А.В.Толстоухов (головний редактор) та ін.. – К.:ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008.
4. Крисиченко В.С. Людина і біосфера: основи екологічної антропології/ В.С. Крисиченко. – К.: Заповіт, 1998.
5. Шищенко П.Г. Прикладная физическая география /П.Г. Шищенко. – К.: Выща школа, 1988.
6. Физико-географическое районирование Украинской ССР. – К.: Изд-во Киев.ун-та, 1968.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Інформаційні ресурси

1. Фонди Центральної наукової бібліотеки ХНУ ім. В.Н.Каразіна.
2. Фонд бібліотеки кафедри фізичної географії та картографії.

Інтернет-джерела

1. Національний атлас України. Електронна версія.
2. http://uk.wikipedia.org/wiki/Фізична_географія_України
3. http://www.google.com.ua/search?hl=ru-UA&as_q=Геологічна+будова
4. <http://ukr-tur.narod.ru/fisgeo/fisukr/relefgeol/relgeolukr.htm>
5. http://moyaukraina.io.ua/s108585/korisni_kopalini_ukraeni
6. http://www.google.com.ua/search?hl=ru-UA&as_q=Корисні+копалини+України
7. http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=12396&id_book=12389&id_parent=12398
8. <http://www.geograf.com.ua/>
9. https://geoknigi.com/book_view.php?id=456
10. <http://nature.land.kiev.ua/?chapter=2>

Методичне забезпечення

1.Клименко В.Г. Фізична географія України:навчальний посібник для студентів-географів/ В.Г. Клименко, О.П. Фенько .- Харків, 2013.- 96 с.

